

УДК 338.434

Коваль О.А.

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

ОБГРУНТУВАННЯ ВИБОРУ ДЖЕРЕЛ ФІНАНСУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Статтю присвячено дослідженню чинників формування власних джерел фінансування та обґрунтування вибору залучених джерел. Проведено аналіз формуючих факторів фінансових результатів діяльності прибуткових та збиткових сільськогосподарських підприємств. На засадах кореляційно-регресійної моделі встановлено основні чинники економічної ефективності сільськогосподарського виробництва. Визначено, що для зростання прибутку доцільно розширити асортимент вирощуваної продукції та оптимізувати використання оборотних засобів підприємства. Встановлено, що для забезпечення безперебійного виробничого процесу навіть прибутковим сільськогосподарським підприємствам не вистачає власних коштів. Провівши розрахунок показника ефекту фінансового левериджу за матеріалами окремих підприємств із метою визначення можливих розмірів кредитування та його ефективності, було встановлено, що для більшості підприємств використання кредитних коштів є невигідним, так як зростання їх вартості спричиняє зменшення рентабельності діяльності, і навпаки. Як альтернативне джерело фінансування пропонуємо використовувати спільні джерела фінансування, а саме створення кооперативів.

Ключові слова: прибуток, збиток, сільськогосподарське підприємство, фінансове забезпечення, банківське кредитування, спільне джерело фінансування, кооперація.

Коваль О.А. ОБОСНОВАНИЕ ВЫБОРА ИСТОЧНИКОВ ФИНАНСИРОВАНИЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Статья посвящена исследованию факторов формирования собственных источников финансирования и обоснование выбора привлеченных источников. Проведен анализ формирующих факторов финансовых результатов деятельности прибыльных и убыточных сельскохозяйственных предприятий. На основе корреляционно-регрессионной модели установлены основные факторы экономической эффективности сельскохозяйственного производства. Определено, что для роста прибыли целесообразно расширить ассортимент выращиваемой продукции и оптимизировать использование оборотных средств предприятия. На основе проведенных исследований было установлено, что для обеспечения бесперебойного производственного процесса даже прибыльным сельскохозяйственным предприятиям не хватает собственных средств. Проведя расчет показателя эффекта финансового левериджа по материалам отдельных предприятий с целью определения возможных размеров кредитования и его эффективности, установлено, что для большинства предприятий использование кредитных средств является невыгодным, так как рост их стоимости приводит к уменьшению рентабельности деятельности, и наоборот. В качестве альтернативного источника финансирования предложено использовать общие источники финансирования, а именно создание кооперативов.

Ключевые слова: прибыль, убыток, сельскохозяйственное предприятие, финансовое обеспечение, банковское кредитование, общий источник финансирования, кооперація.

Koval O.A. RATIONALE SOURCES OF FINANCING AGRICULTURAL ENTERPRISES

The article investigates factors forming their own sources of funding and justification of choice involved sources. The analysis of the factors forming the financial performance of profitable and unprofitable agricultural enterprises. On the basis of correlation-regression model found the main factors of economic efficiency of agricultural production. The main factors of revenue growth in the profitable specialty businesses are businesses (including the share of acreage of major crops in area seeded) and the level of use of working capital (turnover ratio). Determined that to increase profits advisable to expand the range of products grown and optimize working capital of the company. On the basis of the studies found that to ensure a smooth production process even profitable agricultural enterprises do not have enough equity. After calculation rate effect of financial leverage on materials of individual businesses to determine the possible size of lending and its effectiveness was found that most enterprises use loan funds is not viable because the growth of their value tends to reduce the profitability of operations and vice versa. As an alternative financing sources suggest the use of common sources of funding, namely the creation of cooperatives, which is the prospects for further research in this area.

Keywords: profit, loss, agricultural enterprise, financial security, bank lending, a common source of funding, cooperation.

Постановка проблеми. Однією з важливих проблем, яка наразі постає перед сільськогосподарськими підприємствами, є проблема фінансового забезпечення їх виробничо-господарської діяльності, яка базується на необхідності підвищення ефективності функціонування та прибуткового ведення сільськогосподарського виробництва. Недостатність власних та залучених коштів для забезпечення повного технологічного циклу погіршує показники рентабельності сільськогосподарських підприємств, що, своєю чергою, призводить до збитків та недоотримання прибутків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній літературі опубліковано чимало праць, в яких досліджуються теоретичні та практичні аспекти вибору джерел фінансування для сільськогосподарських підприємств. Так, В.М. Жмайлов, О.Г. Жмайлова, О.О. Бабицька, Ю.І. Данько, Л.В. Слосарєва [1] розробили методичні рекомендації щодо вдосконалення організаційних та економічних підходів до управління прибутком сільськогосподарських підприємств.

Проте вивчення даної проблеми за допомогою багатовимірної регресійної моделі на основі річної фінансової звітності збиткових та прибуткових сільськогосподарських підприємств та обґрунтування вибору зовнішніх джерел фінансування вченими було досліджено недостатньою мірою.

Мета статті полягає у вивченні основних чинників зростання прибутку як складових частин власних джерел формування фінансових ресурсів, а саме:

- проведенні кореляційно-регресійного аналізу чинників формування прибутку по сукупності прибуткових і збиткових сільськогосподарських підприємств Дніпропетровської області;
- визначенні основних факторів зростання прибутку сільськогосподарських підприємств;
- визначенні за матеріалами річної фінансової звітності окремих сільськогосподарських підприємств Дніпропетровської області можливого розміру їх кредитування та його ефективність.

Виклад основного матеріалу дослідження. Прибуток, виступаючи гарантом прогресу будь-якої економічної системи, чутливий до безлічі факторів як внутрішнього, так і зовнішнього середовища: бюджетно-податкової, цінової, інвестиційної, грошово-кредитної політики органів законодавчої та виконавчої влади тощо, чим і визначаються організаційно-економічні умови його формування [1, с. 111].

Фінансовий результат, отриманий сільськогосподарським підприємством за підсумками року, свідчить про необхідність пошуку резервів із боку суб'єкта господарювання (оптимізація собівартості продукції, формування цінової політики, оптимізація структури виробництва, каналів і строків реалізації), так і заходів із боку держави (бюджетна підтримка та раціоналізація податкової політики). Отже, управління формуванням і розподілом прибутку залежить від впливу внутрішніх та зовнішніх чинників. Якщо сільськогосподарські підприємства не впливають на зовнішні чинники, то внутрішні чинники формування прибутку залежать саме від політики господарювання окремих підприємств.

Із розвитком ринкових відносин дедалі більшого значення набувають методи аналізу, що дають змогу спрогнозувати основні фінансово-економічні показники підприємства та результати його діяльності на основі дослідження впливу багатьох чинників [2, с. 23].

Одним із найпоширеніших методів дослідження взаємозв'язків і залежностей соціально-економічних явищ є економетричні методи. Основними методами такого аналізу прийнято вважати побудову моделей різного рівня, як правило, однофакторних і багатофакторних.

Зупинимось на багатофакторній регресійній моделі та будемо досліджувати, як впливає на величину чистого прибутку (збитку) – залежну змінну – низка факторів внутрішнього середовища, що найповніше відображають фінансово-економічний стан підприємства та за якими визначаються організаційні умови формування чистого прибутку:

- x_1 – частка зернових культур у структурі посівних площ, %;
- x_2 – умовне поголів'я худоби на 100 га с.-г. угідь, гол.;
- x_3 – частка сояшнику у структурі посівних площ, %;
- x_4 – виробничі витрати на 100 га с.-г. угідь, тис. грн.;
- x_5 – фондозабезпеченість на 100 га с.-г. угідь, тис. грн.;
- x_6 – рівень фінансової незалежності (автономії), %;
- x_7 – рівень платоспроможності, %;
- x_8 – коефіцієнт оборотності оборотних активів.

За об'єкт дослідження в 2013 р. нами було обрано 34 сільськогосподарських підприємства Дніпропетровської області, які звітують перед Департаментом агропромислового розвитку Дніпропетровської обласної державної адміністрації. На основі їх річної фінансової звітності було сформовано дві вибірки: до першої увійшло 11 збиткових підприємств, а до другої – 23 прибуткових підприємств.

У табл. 1 наведено результати розрахунків, отриманих у розрізі прибуткових та збиткових підприємств.

Із проведених розрахунків можемо зробити висновок, що відповідно до отриманих значень коефіцієнтів кореляції, найбільший вплив на величину чистого збитку в групі збиткових підприємств мають такі фактори, як фондозабезпеченість, величина витрат в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь та рівень платоспроможності, а тому саме зазначені фактори будуть включені в модель.

За допомогою кореляційно-регресійного аналізу визначимо, який вплив мають указані фактори на фінансовий результат виробничо-господарської діяльності підприємства. Вплив указаних факторів на рівень збитку проаналізуємо за допомогою багатофакторної регресійної моделі, що описується системою рівнянь і демонструє, як вони будуть кількісно зумовлювати зміну збитку.

Багатофакторна лінійна модель залежності величини чистого збитку (y) від виробничих витрат (x_1), фондозабезпеченості (x_2) та рівня платоспроможності (x_3) для збиткових сільськогосподарських підприємств матиме такий вигляд:

$$y = 29,93 - 0,1447 x_1 - 0,1945 x_2 + 0,2701 x_3 \quad (1)$$

Аналізуючи одержане рівняння багатофакторної регресії, можна відзначити, що зменшення витрат та фондозабезпеченості в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь на 1 тис. грн. призведе до зменшення чистого збитку (у розрахунку на 100 га с.-г. угідь) на 0,1447 та 0,1945 тис. грн. на 100 га. Тобто для зменшення збитків сільськогосподарським підприємствам доцільно проводити систематичний пошук резервів зниження витрат, а додаткове придбання основних засобів із метою усунення збитків недоцільне.

Обернений вплив на величину чистого збитку має рівень фінансової автономії, збільшення якого на 1% дасть змогу знизити чистий збиток на 0,2701 тис. грн. на 100 га сільськогосподарських угідь. Тобто відмова підприємств від користування кредитними засобами сприятиме зменшенню збитковості підприємства.

Розраховані коефіцієнти кореляції за групою прибуткових підприємств свідчать, що значний вплив на формування прибутку в прибуткових підприємствах

Таблиця 1

Результати розрахунків показників регресії за групою збиткових сільськогосподарських підприємств Дніпропетровської області за 2013 р.

Фактор впливу	Збиткові підприємства		Прибуткові підприємства	
	коефіцієнт кореляції, ($r_{x,y}$)	t-статистика, (t_{t_1})	коефіцієнт кореляції, ($r_{x,y}$)	t-статистика, (t_{t_1})
Частка зернових культур у структурі посівних площ, %	0,35150	1,4544	-0,6193	-1,4522
Умовне поголів'я худоби на 100 га с.-г. угідь, гол.	0,20257	0,9183	-0,2291	0,3127
Частка сояшнику у структурі посівних площ, %	-0,25617	-1,3775	0,5770	-0,8818
Виробничі витрати на 100 га с.-г. угідь, тис. грн.	-0,51348	-0,8198	0,2958	0,0177
Фондозабезпеченість на 100 га с.-г. угідь, тис. грн.	-0,54717	-5,1602	0,0511	0,9709
Рівень фінансової незалежності (автономії), %	0,15563	0,9009	-0,1319	1,8246
Рівень платоспроможності, %	0,48964	1,2974	-0,1767	-1,3931
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	0,20541	0,1891	-0,5800	-2,8362

Джерело: розраховано автором

мають спеціалізація підприємств (частка зернових культур і соняшнику в структурі посівних площ, відповідно, повинна становити 0,6193 та 0,5770) та рівень використання оборотних засобів (коефіцієнт кореляції за показником оборотності оборотних засобів становить 0,580). Коефіцієнти кореляції питомої ваги соняшнику та зернових у структурі посівних площ і коефіцієнту оборотності оборотних засобів є статистично значимими та достовірними, ступінь впливу яких пояснюється на 72,0% із числа інших факторів, а випадкові величини (ті, що не увійшли до моделі) є незалежними, оскільки автокореляція залишків у моделі відсутня.

Таким чином, за результатами проведених розрахунків нами визначено таку залежність між розміром чистого прибутку та такими чинниками:

$$y = 932,34 - 8,0215 x_1 - 2,4238 x_2 - 145,8520 x_3, (2)$$

де, y – чистий прибуток на 100 га, тис. грн.;

x_1 – питома вага зернових культур у структурі посівних площ, %;

x_2 – питома вага соняшнику у структурі посівних площ, %;

x_3 – коефіцієнт оборотності оборотних засобів.

Отже, параметри отриманого рівняння демонструють, що величина чистого прибутку на 1 тис. грн. в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь обернено пропорційна досліджуваному показнику. Зростання частки посівних площ зернових культур і соняшнику в структурі посівних площ на 1% призведе до зменшення прибутку на 8,02 та 2,43 тис. грн. відповідно. А зростання фондозабезпеченості на одну одиницю призведе до зниження суми прибутку на 145,85 одиниць. Тобто прибутковим підприємствам досліджуваної сукупності необхідно звернути увагу на оптимізацію посівних площ сільськогосподарських культур та технічне забезпечення виробничого процесу.

Проведені розрахунки демонструють, що як у збиткових так і у прибуткових підприємствах фінансові результати залежать від рівня фондозабезпеченості, тому проведемо групування всієї досліджуваної сукупності сільськогосподарських підприємств за величиною фондозабезпеченості в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь. Під групуванням у статистиці розуміють розподіл одиниць статистичної сукупності на групи, однорідні в якому-небудь суттєвому відношенні. Аналітичні групування – це групування, які визначають взаємозв'язок між різними ознаками одиниць статистичної сукупності. За допомогою такого групування можна виявити певні взаємозв'язки між факторними і результативними ознаками.

У табл. 2 наведені результати проведеного групування сільськогосподарських підприємств Дніпропетровської області за рівнем впливу фондозабезпеченості на рівень їх фінансових результатів.

Матеріали табл. 2 демонструють, що більшість сільськогосподарських підприємств за рівнем фондозабезпеченості відносяться до перших двох груп, тобто 76% підприємств досліджуваної сукупності забезпечені технічними засобами нижче середнього рівня.

Дані табл. 2 свідчать, що середній рівень фондозабезпеченості забезпечує максимальне отримання прибутку, тобто як нестача технічних засобів, так і їх надмірна вартість призводять до зниження прибутку сільськогосподарських підприємств. Як свідчать розрахунки, оптимальним є рівень фондозабезпеченості від 132,7 до 247 тис. грн. в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь.

Отже, виконані розрахунки дають змогу стверджувати, що забезпеченість технічними засобами та величина виробничих витрат суттєво впливають на величину фінансових результатів, тому пріоритетними напрямками діяльності сільськогосподарських підприємств у частині формування прибутку повинні стати заходи зі зниження витрат та заходи, спрямовані на ефективне формування та використання основних засобів. Окрім зазначених заходів, підприємствам необхідно акцентувати увагу на кожному етапі управління прибутком.

Прибуток, що отримують сільськогосподарські підприємства, недостатній для повного фінансового забезпечення виробничо-господарської діяльності. Для придбання деяких матеріальних ресурсів підприємство змушене звернутися до зовнішнього фінансування. Використання короткострокових кредитів банків на придбання посівного матеріалу, мінеральних добрив та засобів захисту рослин зумовлює можливість отримання пільгових ставок кредитування.

Доцільність, ефективність, можливі розміри і терміни залучення банківських кредитів можна визначити за допомогою показника ефекту фінансового левариджу. Ефект фінансового важеля – це збільшення рентабельності власних коштів, отримане під час використання позикових коштів, за умови, що економічна рентабельність активів підприємства більше ставки відсотка по кредиту. Рівень розрахованого показника ефекту фінансового важеля представлено на рис. 1.

За рахунок додаткового залучення кредитних коштів прибутковість сукупного капіталу ТОВ «Іванівка» у 2013 р. порівняно з 2009 р. знизилась на 14,22 в.п. і у звітному періоді становила 44,22% (проти 56,44% – у базисному). В інших досліджуваних підприємствах фінансова діяльність у 2013 р. виявилася більш ефективною. Так, додаткове залучення позикових коштів у ТОВ «Агрос» у 2013 р. порівняно з 2009 р. призвело до зниження рівня збитковості, тоді як зменшення величини позичених коштів у СТОВ «Гайдамацьке» на 51,07% зумовило приріст рентабельності сукупного капіталу на 23,22 в.п.

Таблиця 2

Вплив фондозабезпеченості на фінансові результати сільськогосподарських підприємств Дніпропетровської області, 2013 р.

Групи за величиною фондозабезпеченості, тис. грн.	кількість підприємств у групі	У середньому на одне підприємство				
		питома вага зернових, %	питома вага соняшнику, %	виробничі витрати на 100 га с.-г. угідь, тис. грн.	рівень платоспроможності, %	чистий фінансовий результат на 100 га с.-г. угідь, тис. грн.
від 18,31 до 132,70	10	60,99	32,89	335,53	20,14	83,84
від 132,71 до 247,10	16	59,52	32,94	360,61	51,46	149,97
від 247,11 до 361,49	3	56,67	32,09	500,71	1,76	120,14
від 361,50 до 475,89	5	61,30	29,07	467,02	13,84	67,97
У середньому по сукупності	34	59,96	32,28	381,24	32,33	115,83

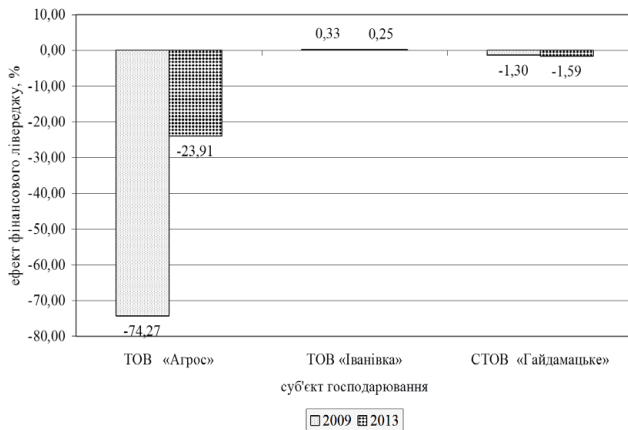

Рис. 1. Динаміка показника ефекту фінансового левереджу за окремими сільськогосподарськими підприємствами Дніпропетровської області

Отже, використання кредитних коштів для досліджуваних підприємств є не вигідним, так як зростання їх вартості спричиняє зменшення рентабельності, і навпаки. Це означає, що залучення кредитних коштів сільськогосподарськими підприємствами повинне здійснюватися в такій кількості, яка гарантує зростання прибутковості при забезпеченні потреб виробничої діяльності. Крім того, отримання банківських кредитів для сільськогосподарських товаровиробників є проблематичним, законодавчо невизначеним та потребує значного майнового забезпечення.

Покращати фінансове становище досліджуваних підприємств можливо шляхом залучення інших від банківських джерел фінансування. Одним із таких джерел, на нашу думку, може бути використання спільних джерел фінансування, а саме створення багатофункціонального обслуговуючого сільськогосподарського кооперативу. Участь сільськогосподарських підприємств у багатофункціональному обслуговую-

чому кооперативі забезпечить їх матеріально-технічними, трудовими, інформаційними, фінансовими, інвестиційними та іншими видами ресурсів, які необхідні для безперервної виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств.

Висновки. На основі проведених досліджень було встановлено, що для забезпечення безперервного виробничого процесу навіть прибутковим сільськогосподарським підприємствам не вистачає власних коштів. Провівши розрахунок показника ефекту фінансового левереджу за матеріалами окремих підприємств з метою визначення можливих розмірів кредитування та його ефективності було встановлено, що для більшості підприємств використання кредитних коштів є не вигідним, так як зростання їх вартості спричиняє зменшення рентабельності діяльності, і навпаки. На засадах кореляційно-регресійної моделі встановлено основні чинники економічної ефективності сільськогосподарського виробництва. Основними факторами зростання прибутку у прибуткових підприємствах є спеціалізація підприємств (зокрема, питома вага посівних площ основних сільськогосподарських культур у структурі посівів) та рівень використання оборотних засобів (коефіцієнт оборотності). Визначено, що для зростання прибутку доцільно розширити асортимент вирощуваної продукції та оптимізувати використання оборотних засобів підприємства. Як альтернативне джерело фінансування пропонуємо використання спільних джерел фінансування, а саме створення кооперативів, що і є перспективами подальших досліджень у даному напрямі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Організаційно-економічні основи управління прибутком сільськогосподарських підприємств: [монографія] / В.М. Жмайлов, О.Г. Жмайлова, О.О. Бабицька, Ю.І. Данько, Л.В. Слюсарєва. – Суми: СНАУ, 2015. – 408 с.
2. Кулинич О.І. Економетрія: [навч. посіб.] / О.І. Кулинич. – Хмельницький: Поділля, 1997. – 115 с.